

Recensies

Gerlof Verwey, *Geschiedenis van Nederland. Levensverhaal van zijn bevolking* (Elseviers Historische Bibliotheek; Amsterdam-Brussel: Agon-Elsevier, 1976, 1085 blz., f 59,50, ISBN 90 10 01630 7).

Dit boek is een samenvattende algemene geschiedenis van (Noord-) Nederland vanaf de eerste sporen van menselijke aanwezigheid tot heden. De schrijver, zoon van de bekende letterkundige Albert Verwey, is geen historicus van professie maar een zakenman in ruste met een warme belangstelling voor de vaderlandse geschiedenis, die acht jaar aan dit levensverhaal van de bevolking van Nederland heeft gewerkt. Schöffers, die zijn boek van een lovend 'Woord vooraf' voorzag, noemt hem een amateur in de beste zin van het woord, een liefhebber die kenner is geworden. Bij de vaklieden, die aan grote syntheses als deze nauwelijks meer toekomen, zullen eventuele bedenkingen tegen het boek van Verwey, bijvoorbeeld tegen de ietwat traditioneel-ouderwetse benadering waarin Grote Mannen wel erg sterk op de voorgrond treden, spoedig achterwege blijven om plaats te maken voor eerbied en de bewondering die het werk verdienen, zo meent Schöffers.

Dat is ongetwijfeld waar. Door één man geschreven samenvattende overzichten van deze aard zijn zeldzaam, terwijl daaraan, met name in het onderwijs wel behoefte is. Misschien meer nog dan vroeger, omdat in de tegenwoordige opleiding van de leerkrachten kennis van een overzicht van de geschiedenis een minder belangrijke plaats inneemt dan in het verleden het geval was. Dat de schrijver van zo'n synthese geen beroepshistoricus is, heeft bovendien een voordelige kant. Hij staat daardoor dicht bij het lezerspubliek dat hij, gedreven door enthousiasme en minder gehinderd door wetenschappelijke scepsis dan de vakman, het boeiende verhaal biedt waarom het vraagt. Terecht wijst Schöffers in dit verband op auteurs als Louwerse, De Rek en Jaap ter Haar. Het is met de geschiedenis als met voetbal: zonder amateurs geen eredivisie. Op het lagere niveau waar geestdrift en plezier in het spel hoofdzakelijk zijn, worden de latere profs gemotiveerd en de Cruyfs geboren. Voor een boek als dit van Gerlof Verwey is zeker plaats.

Geschiedenis van Nederland bestaat uit drie delen in één band. In het eerste deel: 'Wording van een Land' behandelt Verwey de periode van de laatste ijstijd tot ongeveer 1600. Hij schenkt daarin, behalve aan de middeleeuwen en de zestiende eeuw, ruim aandacht aan de prehistorie van Nederland. In het tweede deel: 'Groei van een Republiek' vertelt hij de geschiedenis van Noord-Nederland tot 1813. De nadruk ligt in dit deel op de bewonderde economische en culturele bloei van Holland en figuren als Johan van Oldenbarnevelt, Maurits, Tromp en De Ruyter. In het derde deel: 'Ontstaan van een Dynastieke Democratie' wordt het verhaal tot het heden voortgezet. Ook in dit deel liggen de accenten op de economische- en de cultuurgeschiedenis. Op deze terreinen toont de liefhebber

Verwey zich het meest een kenner. Zijn beschouwingen over de ontwikkelingen in de kunst, de literatuur en de wetenschap getuigen van een indrukwekkende eruditie.

Gerlof Verwey schrijft vooral cultuurgeschiedenis. Maar hij doet dat wel vanuit een cultuurideaal van een tijd die voorbij is: de tijd van Huizinga's *Geschonden Wereld*. Cultuur is voor hem elitair. Met de woorden van Huizinga: 'Het is in zekere zin de bijmenging van een element aristocratie, wat de democratie bestaanbaar maakt, aangezien zij zonder dit gehalte steeds gevaar loopt, te stranden op de onbeschaafdheid der massa's' ('*Geschonden Wereld*', *Verzamelde Werken*, VII, 536). Vanuit deze optiek ziet Verwey vooral de groten in de samenleving. Hij heeft het oog gericht op de leidende figuren in de wereld van de politiek en van de geest en waardeert daarnaast de giganten uit de wereld van de handel en de industrie. Zijn helden zijn de schrijvers, de dichters, de kunstenaars, de geleerden en de *captains of industry*. Zo komt hij er bijvoorbeeld toe het Nederlandse cultuurleven tijdens het interbellum in de twintigste eeuw op één lijn te stellen met de zeventiende-eeuwse bloei-periode. Het levensverhaal van de bevolking raakt door die benadering echter wel wat in de verdrukking. Wie in de ondertitel heeft gelezen dat het doen en laten van de gewone man in het volle licht zou komen te staan, wordt teleurgesteld. Sociale geschiedenis is niet de sterkste kant van Verwey.

Enkele voorbeelden mogen dat illustreren. Zo wordt het optreden van de begijnen in de veertiende eeuw met geen woord in verband gebracht met de sociale problematiek van die tijd, terwijl daarover, bijvoorbeeld over het vrouwenoverschot, toch wel het een en ander geschreven is. Bij de bespreking van de rederijkersspelen wordt niet gerept van de maatschappijkritiek die daarin vaak was verpakt, terwijl Kuttner wel in de literatuurlijst van de schrijver voorkomt. Het duidelijkst komt het onvermogen om zich in te leven in de zorgen van de gewone man echter aan het licht als Verwey de twintigste eeuw bespreekt. Onthullend in dit verband is de passage die aan zijn pen ontglipt als hij de loonsverhogingen rond 1960 bespreekt. Hij schrijft: 'De sociaal-democraten die tot dusverre hadden berust in een geleide loonpolitiek waren van mening dat nu het allen goed ging, de arbeiders recht hadden op nog meer sociale voordelen en nog hogere lonen dan zij al hadden verworven'(949).

De laatste bladzijden van het boek, waarin Verwey de vloedgolf van veranderingen in de Nederlandse samenleving van vandaag beschrijft, doen opnieuw sterk aan Huizinga's *Geschonden Wereld* denken: klagen over huizenblokken die bos en hei verdringen, maar vergeten dat er op die hei in plaggenhutten werd gewoond. Verwey betreurt het verdwijnen van de deugden van weleer: spaarzaamheid, soberheid en dergelijke, maar ziet niet dat daar andere deugden voor in de plaats zijn gekomen. Deugden als eerlijkheid, gevoel voor authenticiteit en onafhankelijkheid. 'History' als 'old man's game' heeft hier wel zijn bezwaren.

Het is jammer dat *Geschiedenis van Nederland* een aantal feilen vertoont, die vermeden hadden kunnen worden. Zonder veel moeite zou er eenheid in de spelling kunnen zijn aangebracht. Nu werkt het gebrek aan eenvormigheid in de spelling storend: Sachsen (264) naast Saksen (273), Stevin (398) naast Stevijn (411) Van Haaren (616) naast Van Haren (620) enz. Ook bevat de tekst nogal wat verschrijvingen en fouten. Zo moet de blinde zanger Bernhof (89) natuurlijk Bernlef zijn, Arthur Perrenot (305): Antoine Perrenot, Pieter de la Cour (505) en Du Court (852): Pieter de la Court, Zum Thor (564): Zumthor, Quint Oudaatje (634): Quint Ondaatje enz. Gelet op het feit dat het boek van Verwey waarschijnlijk door veel onderwijskrachten als naslagwerk zal worden gebruikt, is het in dit verband rondweg vervelend dat de chronologie vaak onbetrouwbaar is. De volgende reeks voorbeelden mag aantonen dat het echt niet om enkele

vergissingen gaat. Het klooster op de Monte Cassino werd niet ca 350 gesticht, maar in 529 (94); de Franse koning Hendrik III werd niet in 1590 vermoord, maar in 1589 (368); de conquiste van Banda was niet in 1624, maar in 1621 (467); Van Diemen (1636-1645) was niet de opvolger van Coen (1629†) (463); *De iure belli ac pacis* is van 1625, niet van 1623 (500); Breda werd in 1637 heroverd op de Spanjaarden, niet in 1638 (510); de Zevenjarige Oorlog was van 1756 tot 1763, niet van 1755 tot 1762 (582); Thorbecke werd in 1831 hoogleraar in Leiden, niet in 1835 en zijn Gentse professoraat duurde dan ook geen tien, maar vijf jaar (721); Thorbecke's *Aanteekening op de grondwet* is van 1839, niet van 1843 (741); het einde van het cultuurstelsel en dan nog maar gedeeltelijk, kwam in 1870 en niet in 1865 (744); het Kellogg-pact was van 1928, niet van 1929 (878); Tsjecho-Slowakije werd in maart 1939 praktisch ingelijfd, niet in 1938 (903); de 'analyse van de literatuur over Napoleon' die Geyl tijdens de oorlogsjaren maakte, kan natuurlijk nooit hebben bijgedragen tot zijn benoeming tot hoogleraar in Utrecht in 1936 (935).

Wanneer voor een volgende druk op deze punten verbeteringen worden aangebracht, kunnen misschien ook nog een paar andere oneffenheden worden glad gestreken. Ministerialen waren niet van oorsprong vrij (207), maar onvrij; burgemeester (272) moet zijn burgemeesters, maar raadspensionaris (373): raadspensionaris; de overheid benoemde geen predikanten (384), maar had bij de benoeming door middel van het approbatierecht een stem in het kapittel; coccejansen mogen niet in één adem met socinians tegenstanders van de kerk worden genoemd (401), de coccejansen vormden een richting binnen de gereformeerde kerk, de socinians waren voor de gereformeerden ketter; de positie van Drenthe was anders dan die van Staats-Vlaanderen en Staats-Brabant (399); het is de Bey van Tunis, maar de Dey van Algiers (445); een proponent was een beginnend predikant, dat was Jan Willem Friso natuurlijk niet (575); wetten worden niet in de Staatscourant gepubliceerd (866), maar in het Staatsblad en Parijs werd niet door de in Normandië gelande geallieerden bevrijd, maar door de Fransen zelf (912).

Samenvattend meen ik dat Gerlof Verwey niet het levensverhaal van de Nederlandse bevolking heeft geschreven, dat hij in de ondertitel van zijn boek aankondigt, maar wel een erudiet geschreven cultuurgeschiedenis van Nederland, die door velen zal worden gewaardeerd. Hij verdient daarom zeker het respect en de bewondering waarvan Schöffers in het 'Woord vooraf' gewaagt.

G. Groenhuis

Winkler Prins Geschiedenis der Nederlanden, I, Van de prehistorie tot de Bourgondische periode (Amsterdam-Brussel: Agon Elsevier, 1977, 360 blz., f 75,-. ISBN 90 100744).

Dit werk vult een lacune, en daarvan waren uitgever en auteurs zich bewust. De algemene inleiding van de redactie (de hoogleraren Bornewasser, Van Caenegem, Jansen, Schöffers en Van der Wee) spreekt van een door velen ervaren 'pijnlijk gemis'; een gemis namelijk aan 'een uitvoerige geschiedenis der Nederlanden, waarin op wetenschappelijk verantwoorde wijze de inzichten en ontdekkingen van de laatste decennia verwerkt zijn voor de grote schare van hen die wel interesse hebben voor geschiedenis, maar geen vak-historici zijn'. Is het omdat hun boeken niet 'uitvoerig', of omdat zij niet 'wetenschappelijk verantwoord' genoeg zijn geacht, dat schrijvers als J. de Rek en J. ter Haar, die 'voor de grote schare' toch verdienstelijk werk hebben gedaan, noch in de algemene inleiding, noch in de algemene bibliografie van deel III worden genoemd? Het is overigens zeker waar dat bijde-tijdse samenvattingen ontbreken. De 'hoogst persoonlijke syntheses' die Geyl's *Stam*